

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Riivo Rivimets

KUTSEÕPETAJA BAKALAUREUSEÕPPES ÕPPIVATE
KUTSEÕPETAJATE KUTSEÕPETAJAKS SAAMINE,
NENDE ARUSAAMAD KUTSEÕPETAJA
PROFESSIONAALSEST IDENTITEEDIST NING
ÕPINGUTE MÕJUST KUTSEÕPETAJA
PROFESSIONAALSE IDENTITEEDI ARENGULE

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kutsepedagoogika assistent Liana Roos

Tartu 2020

Resümee

Kutseõpetaja bakalaureuseõppes õppivate kutseõpetajate kutseõpetajaks saamine, nende arusaamad kutseõpetaja professionaalsest identiteedist ning õpingute mõjust kutseõpetaja professionaalse identiteedi arengule

Tugeva professionaalse identiteediga kutseõpetaja on oma töös efektiivsem ning õpingud toetavad kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemist. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas kutseõpetaja bakalaureuse õppekaval õppivad üliõpilased kirjeldavad kutseõpetajaks saamist ja oma professionaalset identiteeti ning kuidas nad kogevad õpingute mõju oma professionaalsele identiteedile. Kvalitatiivses uurimuses koguti andmeid poolstruktureeritud intervjuuga viielt kutseõpetaja bakalaureuse õppekaval õppivalt üliõpilaselt, kes töötasid kutseõpetajana. Andmeid analüüsiti induktiivse sisuanalüüsi meetodiga. Uurimuse tulemused näitasid, et tudengid said kutseõpetajateks olles eeskätt erialaspetsialistid ning soovist jagada erialaseid teadmisi. Kutseõpetaja professionaalse identiteedi kirjeldamisel toodi välja kutseõpetaja identiteetide paljusus ning erialaste oskuste ja teadmiste olulisus lisaks veel pedagoogiliste oskuste ja teadmiste olulisusele. Tudengid kirjeldasid erinevaid kutseõpetaja rolle ning enesetäienduse olulisust. Õpingute mõjuna kirjeldati kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemist ning pedagoogiliste ja didaktiliste kompetentside arengut.

Märksõnad: kutseõpetaja, professionaalne identiteet

Abstract

Becoming a vocational teacher of students studying the vocational teacher's program, their understanding of the professional identity of a vocational teacher, and the impact of studies on the development of their professional identity

A vocational teacher with a strong professional identity is more effective in his or her work, and studies support the development of a vocational teacher's professional identity. The aim of this thesis was to find out how the students of the vocational teacher bachelor's program describe becoming a vocational teacher and their professional identity and how they experience the impact of their studies on their professional identity. Data were collected from semi-structured interviews with five vocational teacher students who worked as a vocational teachers. Data were analyzed using an inductive content analysis method. The results of this study showed that students became vocational teachers by mainly being specialists in their fields of education and from a wish to share their professional knowledge. When describing a professional identity of a vocational teacher, the students brought out the multiplicity of the identity and the importance of professional skills and knowledge. The students described the different roles of a vocational teacher and the importance of self-improvement. As the effect of their studies, they described the formation of professional identity and the development of pedagogical and didactic competencies.

Keywords: vocational teacher, professional identity

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Õpetaja professionaalne identiteet	5
2. Kutseõpetaja professionaalne identiteet	6
3. Õpingud kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujundajana	9
4. Metoodika	11
Valim	11
Andmekogumine	12
Andmeanalüüs	13
5. Tulemused	14
Kutseõpetajaks saamine kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes	14
Kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste professionaalse identiteedi kirjeldused	16
Õpingute mõju kutseõpetaja professionaalsele identiteedile kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes	20
6. Arutelu	22
7. Tänuõnad	25
8. Autorsuse kinnitus	25
Kasutatud kirjandus	26
Lisa 1. Intervjuu kava	29
Lisa 2. Kutseõpetajaks saamine kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes	30
Lisa 3. Kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste professionaalse identiteedi kirjeldused	31
Lisa 4. Õpingute mõju kutseõpetaja professionaalsele identiteedile kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes	32

Sissejuhatus

Õpingute katkestamine on kutsehariduses suureks probleemiks (Haridussilm, *s.a.*) ning üheks põhjuseks teiste seas on kutseõpetajate vähene professionaalsus (Espenberg, Beilmann, Rahnu, Reincke, & Themas, 2012). Kutseõpetaja töö on aja jooksul palju muutunud (Espenberg *et al.*, 2012; Sirk, Liivik, & Loogma, 2016): igapäevase õpetajatöö kõrval peab kutseõpetaja olema ka nõuandja, karjääriplaneerija, mentor ning isegi sotsiaaltöötaja (Sirk *et al.*, 2016; Sirk, Liivik, Ümarik, & Loogma, 2019). Ühest küljest mõjutavad kutseõpetajate professionaalsust märkimisväärselt muutused õpilaskonnas (Sirk *et al.*, 2019), teisalt ka kutsehariduspoliitilised reformid (Sirk *et al.*, 2016).

Identiteeti käsitletakse inimese enda loodud, suhteliselt püsiva, mõtestatud ja integreeritud nägemusena iseendast, identiteet hõlmab endas indiviidi sotsiaalseid, tööalaseid ning ühiskondlikke rolle (Valk, 2003). Rollide vastastikmõju mõjutab ka õpetaja professionaalset identiteeti (Akkerman & Meijer, 2011). Akkerman ja Meijer (2011) toovad välja kolm aspekti õpetaja professionaalse identiteedi kirjeldamiseks. Esimene nendest on identiteetide paljusus, mis tähendab seda, et õpetaja professionaalne identiteet koosneb mitmetest alaidentiteetidest: õpetaja kui ainespetsialist, pedagoog, didaktikaekspert. Teiseks õpetaja professionaalse identiteedi katkevus – õpetaja professionaalne identiteet on kogemuste reflekteerimise tõttu pidevas muutumises. Kolmandaks, õpetaja professionaalne identiteet on sotsiaalne. See tähendab, et õpetaja professionaalne identiteet kujuneb läbi õpingute ning töökogemuse õpetajana. Kirjeldatavas protsessis on väga olulised alustava õpetaja elulugu ning saadud kogemused.

Kutseõpetajad on enamasti oma eriala spetsialistid, mis sageli tähendab seda, et alustav kutseõpetaja on keskmiselt 40,6 aastat vana (Selliov & Vaher, 2018). Erialased kompetentsid on seetõttu kutseõpetajatel sageli kõrgemad kui õpetamisega seotud kompetentsid. Sellest tulenevalt võib ka kutseõpetaja identiteedi kujunemine olla keerulisem protsess. Kutseõpetaja professionaalne identiteet on kombinatsioon õpetaja ja erialaspetsialisti identiteedist (Fejes & Köpsén, 2014), selle kujunemisel mängivad rolli isiku enda varasemad kogemused ja see, kuidas nad reflekteerivad enda kogemuste üle (Duch & Andreasen, 2015).

Üheks võimaluseks kutseõpetaja identiteeti toetavate kutsepädevuste arendamisel on kutseõpetaja eriala õpe ülikoolis. Õpetajakoolitusel on õpetaja professionaalse identiteedi kujunemisel oluline roll (Anspal, 2018; Poom-Valickis, & Löfström, 2014), on teada, et õpingute käigus esialgne idealistlik arusaam õpetaja rollist mitmekesisustub (Anspal, 2018). Kui kutseõpetaja identiteedi kujunemine on alles alguses, siis on seda lihtsam jälgida ja

mõjutada (Fejes, & Köpsén, 2014). Tähtis on säilitada kutseõpetaja identiteedi positiivset arengut, sest probleemide tekkimisel eelistab erialaspetsialist loobuda kutseõpetaja tööst (Gourlay, 2011).

Sellest tulenevalt võib öelda, et kutseõpetaja identiteet on väga oluline kutseõpetaja töös ning kutseõpetaja tasemeõppel on selle kujundamisel oluline roll. Õun (2016) on varasemalt uurinud erialaspetsialistist kutseõpetaja identiteedi kujunemist üldisemalt, käesolevas bakalaureusetöös keskendutakse kutseõpetaja õppekava üliõpilaste arusaamadele kutseõpetaja identiteedist ning bakalaureuseõppe õpingute mõjule kutseõpetaja identiteedi kujundamisel üliõpilaste kogemustes.

Järgnevalt käsitletakse lähemalt õpetaja, sealhulgas eeskätt kutseõpetaja professionaalse identiteedi olemust, selle kujunemist ning pedagoogiliste õpingute rolli kutseõpetaja identiteedi kujunemisel.

1. Õpetaja professionaalne identiteet

Nagu sissejuhatuses öeldud, mõistetakse identiteedi all inimese enda loodud, suhteliselt püsivat, mõtestatud ja integreeritud nägemust iseendast ning see hõlmab indiviidi sotsiaalseid, tööalaseid ning ühiskondlikke rolle. Identiteete võib väljendada läbi kindla tegevuse või käitumise. Igal inimesel on alati mitu identiteeti, mis võivad mitmesugustes sotsiaalsetes oludes omavahel võistelda (Valk, 2003). Tänapäeval määratletakse identiteeti kui pidevalt kestvat protsessi, mis aja jooksul pidevalt muutub ning kaasab indiviidi läbielatud kogemuste tõlgendusi. Läbi pideva enesehindamise vormitakse identiteeti aja jooksul üha uuesti ja uuesti (Beijaard, Verloop, & Vermunt, 2000).

Ametialasele identiteedile ehk professionaalsele identiteedile pole selget ühist definitsiooni, sest identiteedi defineerimisel lähtutakse erinevatest teoreetilistest alustest (Valk, 2003). Üks võimalik määratlus on selline: professionaalne identiteet on enda töö mõistmine ning sellest arutlemise vorm, mille arengut mõjutavad aja jooksul tekkivad kogemused ning praktilised teadmised (Doecke, 2004).

Beijaardi jt (2000) sõnul määratlevad õpetajad oma professionaalset identiteeti sõltuvalt sellest, kuidas nad näevad ennast kui erialase eksperdina, pedagoogilise eksperdina ning didaktilise eksperdina. Ka Akkerman ja Meijer (2011) kirjeldavad õpetaja professionaalset identiteeti läbi identiteetide paljususe: õpetaja kui pedagoog, erialaspetsialist ja didaktikaekspert.

Õpetaja kui erialaekspert lähtub traditsioonilisest arusaamast, et erialased teadmised on kõige tähtsam osa õpetaja teadmistepagasist. Tänapäeval on aru saadud, et selline kontseptsioon ei peegelda õpetaja ameti keerukust. Esile on kerkinud ka teised osad õpetaja tööst nagu näiteks klassi juhtimine ja õppetöö juhendamine. Õpetamine on palju enam kui lihtsalt teadmiste edastamine õpilastele (Beijaard, *et al.*, 2000).

Õpetaja kui didaktika ekspert planeerib ja viib läbi tunde ning hindab. Läbi nende mudelite rakendamise õpetaja õpib arvestama õpetamise tähtsaid lähtekohti. Viimasel ajal on õpetajakeskne õpetamine muutunud rohkem õppijakeskseks ning suuremat tähtsust omistatakse õppimisele kui õpetamisele. Tulenevalt ühiskondlikest muutustest ning erinevatest õpetamispsühholoogia uuringutest, peab õpetaja olema teadmiste edasi andja asemele rohkem õpilaste suunaja nende õppimise juures. Kuna õpetamist ei saa võtta üksnes kui tehnilist võtet, mille tulemus on näha õpilase teadmiste omandamises, on olulisel kohal ka pedagoogiline pool koos moraalsete ja eetiliste osadega. Näiteks õpilaste kaasamine, mis eeldab õpilaste mõistmist, nende mõtlemisest arusaamist ja samuti ka nende probleemide mõistmist (Beijaard, *et al.*, 2000).

Õpetaja identiteetide paljususe kõrval kõnelevad Akkerman ja Meijer (2011) veel õpetaja professionaalse identiteedi katkevusest, mille kohaselt on õpetaja professionaalne identiteet pidevas muutuses ning läbi kogemuste toimub pidev refleksioon. Lisaks on õpetaja professionaalne identiteet sotsiaalne, mis tähendab, et õpetaja professionaalne identiteet kujuneb läbi töökogemuse õpetajana ja läbi õpingute. Selles protsessis on suure kaaluga indiviidi varasemad kogemused ja läbielamised.

Õpetajate enda arusaam nende professionaalsest identiteedist mõjutab nende edukust õpetajana ning ka professionaalset arengut ja ka nende võimekust ning tahet minna kaasa hariduslike muudatuste ja uute rakendustega enda igapäevatoos (Beijaard, *et al.*, 2000).

2. Kutseõpetaja professionaalne identiteet

Eelpool käsitleti õpetaja professionaalse identiteedi olemust, järgnevalt keskendutakse lähemalt kutseõpetaja professionaalsusele ning professionaalsele identiteedile.

Alustav kutseõpetaja on keskmiselt 40,6 aastat vana (Selliov & Vaher, 2018) ning enamasti ennast juba erialaselt tõestanud (Viskovic & Robson, 2001), töö kutseõpetajana on nende jaoks nii-öelda teine karjäär ning üleminekut erialaselt karjäärilt õpetajakarjäärile mõjutavad nii juhus või võimalus kui huvi õpetatava eriala vastu (Berger & D'Ascoli, 2012). Ka praktiseerivate kutseõpetajate keskmine vanus on üsna kõrge, üle poolte kutseõpetajatest

on vähemalt 50 aastat vanad ning iga neljas on vanem kui 60 aastat. Tulenevalt vanusest on vaja pidevalt uusi kutseõpetajaid (Mets & Viia, 2018).

Hariduse kvaliteedist rääkides peetakse oluliseks õpetajate professionaalsust. Grollmanni (2008) sõnul on kutseõpetajate professionaalsuse tõstmisel kaks suurt takistust: kutseõppe madal maine ning õpetajaameti üldine atraktiivsus: õpetamist ei väärtustata ja veel rohkem on probleeme kutseõppe väärtustamisega hoolimata kutseõppe panusest majanduse ja ühiskonna heaolusse. Ka Eestis pole kutseõppe maine haridustee jätkamise võimalusena kuigi kõrge (Haaristo *et al.*, 2019).

Kutseõppe eesmärk on viimaste kümnendite jooksul muutunud, avanudes uusi võimalusi kutseõppe organiseerimiseks ning toonud kaasa rollide muutust ning vajadust suurema koostöö järele (Grollmann, 2008). Mitmed autorid (Sirk, *et al.*, 2016; 2019; Papier, 2011) tõdevad, et kutseõpetaja roll on aja jooksul oluliselt mitmekesisestunud: kutseõpetaja on üha enam nõuandja, karjääriplaneerija, mentor ning isegi sotsiaaltöötaja. See eeldab kutseõpetajatelt uusi teadmisi, kompetentsust ning ka pühendumust, et osaleda selles protsessis, aga siiski ka spetsiifilisi erialateadmisi, mis on seotud mingi kindla valdkonna arenguga (Grollmann, 2008). Kutseõpetajate professionaalsust mõjutavad nii muutused õpilaskonnas (Mets & Viia, 2018; Sirk *et al.*, 2019), kui ka kutsehariduspoliitilised reformid (Sirk *et al.*, 2016; Papier, 2011). Muudatustega harjumine võib olla raske. Sõltuvalt kutsest, mida õpetatakse, tuleb ka mõelda sellele, kuidas seda õpetada - sõltuvalt valdkonnast tuleb valida ka sobiv pedagoogiline lähenemine (Lucas, 2014). See eeldab, et kutseõpetaja on kompetentne.

Eesti kutseõpetaja professionaalsusele seavad raamid kutseõpetaja kutsestandardid. Kutseõpetaja kuuenda taseme kutsestandard koosneb kuuest põhikompetentsist: õpetamis- ja õpitegevuse kavandamine, arengu ja õppimise toetamine, õpikeskkonna kujundamine, nõustamine, professionaalne enesearendamine, refleksioon ning kutseõppe maine kujundamine (Kutseõpetaja, tase 6, 2019). Kuuenda taseme kutseõpetaja arendab erialast väljaõpet ning loob õppijale õpetatavas valdkonnas vastavad tingimused oskuste ja teadmiste arendamiseks (Kutseõpetaja, tase 6, 2019). Nende pädevuste omandamisega kaasnevad teadmised lapse arengu alustest, iseärasustest, keskkonna mõjust õppijale ja õppijate rühmale ja arengupsühholoogia alustest. Lisaks sellele veel ka teadmised uurimistööst ja refleksiooni alustest ning ka nõustamise põhimõtetest ja meetoditest. Kutset läbiva kompetentsi omandamisega kaasneb kõige rohkem teadmisi nagu näiteks käitumistavad, head kombad,

kommunikatsiooni alused, haridusvaldkonna institutsionaalne korraldus, ühiskonna toimimise printsiibid ning õpetaja ametiga seonduvate õigusaktide nõuded (Kutseõpetaja, tase 6, 2019).

Arengud kutseõppes ja muutused õpilaskonnas ei too endaga kaasa ainult muudatusi kutseõpetajate töös vaid ka nende professionaalses identiteedis. Kutseõpetaja identiteet iseloomustab tasakaalu otsimine kolme alaidentiteedi - erialase kutseidentiteedi, pedagoogilise ning didaktilise identiteedi vahel (Fejes & Köpsén, 2014). Kutseõpetaja aitab luua kutseõpilasel enda erialast identiteeti (Köpsen, 2014). Selle saavutamine eeldab, et kutseõpetaja on pädev oma erialal ning õpetamises, ehk siis omab tugevat professionaalset identiteeti (Fejes & Köpsen, 2014; Köpsen, 2014).

Kutseõpetaja professionaalne identiteet areneb läbi paljude tegevusalade (Fejes & Köpsen, 2014; Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001). Läbi erinevate tegevuste õpivad kutseõpetajad oma professionaalset identiteeti paremini tundma, nähes kogemuste saamisel midagi juba tuttavat, aga samas ka uut, millest õppida. Kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemisel on oluline tähele panna, et see kujuneb läbi indiviidi käitumise tegevusvaldkondades ning nende valdkondade sotsiaalsete vastastikmõjude abil. Näiteks töötamine kutseõpetajana ja eriala praktiseerijana. See aga omakorda tähendab, et kutseõpetaja professionaalne identiteet on pidevas muutumises (Fejes & Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001).

Kutseõpetaja professionaalne identiteet sõltub väga palju sellest, millises valdkonnas parasjagu mida tehakse (Fejes & Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001). Kutseõpetajal on oluline olla aktiivne vähemalt kahes valdkonnas pidevalt. Näiteks kutseõpetajana koolis ja enda kutse praktiseerijana. Mitmes valdkonnas pidevalt osalemine aitab paremini kujundada, seda mida kutseõpetajana edasi antakse (Viskovic & Robson, 2001).

Fejes ja Köpsen (2014) leidsid, et kui kutseõpetaja tegeleb ainult kutse õpetamisega koolis, aga ei arenda ennast erialaselt, siis tema erialane identiteet kannatab selle all ning ta ei ole enam nii professionaalne kui muidu. Kutseõpetajad, kes tegelevad pidevalt õpetamisega, aga kutseõpetajatöö kõrvalt veel ka erialase tööga, on oma kutseõpetajaidentiteedis kindlamad kui need, kes on jäänud rohkem ühele valdkonnale omaks (Fejes & Köpsen, 2014).

Kutseõpetajad eelistavad pigem kas oma kutseõpetaja identiteeti rõhutada või siis oma kutsealast identiteeti rõhutada. Näiteks kutseõpetajad, kellel on kehvem töökogemus oma kutsealal, rõhutavad rohkem kutseõpetaja identiteeti. Kutseõpetajad, kellel on parem töökogemus oma kutsealal, rõhutavad rohkem oma erialast identiteeti (Köpsen, 2014).

Professionaalse identiteedi tajumisest sõltub indiviidi ametialane efektiivsus ning professionaalne areng ja ka võimalike muutuste aktsepteerimine. Seega igas osas tekkinud muutus mõjutab professionaalset identiteeti. Kui kutseõpetaja ei ole oma professionaalses identiteedis kindel, siis tema töö efektiivsus kannatab selle all ning samuti on raskusi muudatuste aktsepteerimisega (Jurasait-Harbinson, 2005).

Kokkuvõtteks võib öelda, et kutseõpetaja roll on mitmekesisestunud ning sellest tulenevalt on kutseõpetaja professionaalne identiteet muutunud ja selleks, et seda tugevdada peab kutseõpetaja pidevalt praktiseerima nii koolis kui ka oma erialasel tööl. See aitab hoida tema professionaalse identiteedi positiivset arengut ning soodustab ka kutseõpetaja tööga toime tulemist. Samuti on lihtsam ka aktsepteerida muudatusi nii hariduslike kui ka erialaseid.

3. Õpingud kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujundajana

Õppimine kujundab nii personaalset (Jurasait-Harbinson, 2005) kui ka õpetaja professionaalset identiteeti (Akkerman ja Meijer, 2011). Õpetajate hariduskäik mõjutab nende nägemust oma tööst ning kujundab nende arusaamu õpetamisest (Beijaard *et al.*, 2000). Õpingute käigus peaks tekkima arusaam sellest, mis rolli mängib kutseõpetaja ühiskonnas ning mis on tema panus ühiskonda ja see omakorda aitab kaasa kutseõpetaja professionaalse identiteedi arengule (Fejes & Köpsen, 2014).

Õpetajate õppimine võib toimuda mitteformaalselt ning formaalselt. Formaalne õpe on eesmärgipärane õppimine, mille eesmärk on õpetajate puhul professionaalsete oskuste ja teadmiste täiendamine. Mitteformaalne õpe on õppimine, mis toimub mitteformaalsetes olukordades spontaanselt ning mille teadlikuks sihiks ei ole õpetajate professionaalsete oskuste ja teadmiste täiendamine (Jurasait-Harbinson, 2005).

Mitteformaalset õppimist peetakse väga oluliseks just sellepärast, et selle tulemusena arenevad välja kindlad arusaamad õpetamise kohta (Jurasait-Harbinson, 2005). Hea erialase identiteediga kutseõpetaja õpib sageli töötamise käigus õpetamise aspektid selgeks (Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001). Just kogenud õpetajad kasutavad läbi elatud kogemusi selleks, et uusi probleeme lahendada ja siis kombineerivad oma teadmisi, et lahendada probleeme ka teistes kontekstides.

Kuigi kutseõpetajad omandavad vajalikke kompetentse sageli mitteformaalselt, on kvaliteetse kutsehariduse pakkumise eelduseks siiski ka formaalse pedagoogilise ettevalmistuse saanud õpetajate olemasolu. Uurimused näitavad, et kutseõpetajad, kel on

lisaks erialasele töökogemusele ka pedagoogilised oskused, on oma töös efektiivsemad. (OECD, 2009).

Beijaard jt (2004) tõdevad, et identiteedi kujunemine on õpetajakoolituse üliõpilaste jaoks raske, sest õpilased peavad endale selgeks tegema konfliktid olukorrad, rollid, ootused ja perspektiivid. Üks tavalisemaid konfliktse professionaalse identiteedi näide on, et õpilastest tuleb hoolida, aga samas peab nendega olema karm. Teine näide on, et tahad elada ka oma eraelu, kuid tunnet survet, et pead rohkem aega suunama tööle. Kolmas konfliktse professionaalse identiteedi näide on enda ja teiste arvamuste suhtes konfliktide kogemine kui teemaks on õpetamise õppimine (Pillen, Beijaard, & den Brok, 2013). Seepärast on oluline säilitada kutseõpetaja identiteedi positiivset arengut, sest probleemide tekkimisel eelistab erialaspetsialist loobuda kutseõpetaja tööst (Gourlay, 2011).

Õpetaja identiteedi arengus õpetajakoolituses on leitud kolm faasi (Anspal, 2018): esialgne idealism ja entusiasm, millele järgneb kasvavate hirmude ja murede aeg, kui tööle asumine jõuab lähemale, ning lõpuks rahunemine õpingute viimasel aastal. Esimeses faasis nende arusaamine õpetaja rollidest põhines rohkem didaktilise eksperdi ja ainealase eksperdi rollidel. Õpetaja rolli toetajana ja hoolitsejana pedagoogilise rollina pidasid olulisemaks juba kogemustega õpetajad. Teises faasis oli eesmärgiks saada teadmisi õpetajate õpetamisest ja õppimisest, hinnati kõrgelt õpingute käigus saadud teoreetilisi teadmisi ning hakati mõtlema, kuidas neid teadmisi saaks rakendada reaalses olukorras. Kolmandal aastal hakati enam praktiseerima, reflekteerima ning mõtlema õpetajaameti röömudele ja muredele ning ka sellele, kui palju on veel õppida vaja. Kolmandas faasis eesmärgiks oli aru saada, kas tudeng sobib õpetajaks või ei (Anspal, 2018).

Hahl ja Miculec (2018) leidsid, et õpetajakoolituses osalemine toetab tudengite õpetaja identiteedi arengut. Iga tudengi jaoks oli see areng erinev ning mida aeg edasi, seda personaalsemaks nende õpetaja identiteedi areng muutus. Samuti saadi aru ka sellest, et nende õpetaja identiteedi areng oli alles alguses.

Kuna kutseõpetaja professionaalne identiteet on tugevalt seotud kutseõpetaja varasema kutsega, siis ei saa ta õpetajaks õppimisel täielikult kõrvale jätta oma kutsealast identiteeti (Viskovic & Robson, 2001). Uue identiteedi loomine kutseõpetaja jaoks tähendab seda, et ta hakkab hindama pedagoogilise ja erialase poole tähtsust ning üritab neid mõlemaid endas arendada (Papier, 2011). Liikumine töömaailmast õppimise maailma eeldab ohverduste tegemist, ehk siis tuleks loobuda osadest tööga seotud tegevustest. Need tegevused on nende erialase identiteedi tähtis osa, kuuludes varasema igapäevaelu hulka. Kui alustav õpetaja

räägib sellest protsessist, siis sageli kirjeldatakse seda kui kaotust. Selle mõistmiseks tuleb aru saada sellest, et lasti lahti millestki väga tähtsast, mille järgi teda tunti (Sarastuen, 2019).

Niisiis iseloomustab kutseõpetaja identiteeti identiteetide paljusus ja pidev muutumine. Alustav kutseõpetaja on reeglina erialaspetsialist, kelle jaoks kutseõpetajana tööleasumine on teine karjäär. See on muutus, mille käigus tuleb omaks võtta uus identiteet ja loobuda vanast. Kuna õpingutel on kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemisel oluline roll ja õpingute käigus kujuneva professionaalse identiteedi tajumisest sõltub tema ametialane efektiivsus, on käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks, kuidas kirjeldavad kutseõpetaja bakalaureuseõppes õppivad üliõpilased kutseõpetajaks saamist, oma professionaalset identiteeti ning õpingute mõju professionaalsele identiteedile oma kogemustes? Uurimuse eesmärk oli selgitada välja, kuidas kutseõpetaja bakalaureuse õppekaval õppivad üliõpilased kirjeldavad kutseõpetajaks saamist ja oma professionaalset identiteeti ning kuidas nad kogevad õpingute mõju oma professionaalsele identiteedile. Uurimuse eesmärgist lähtuvalt püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas kirjeldavad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased kutseõpetajaks saamist?
2. Kuidas kirjeldavad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased oma professionaalset identiteeti?
3. Kuidas kogevad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õpingute mõju oma professionaalsele identiteedile?

4. Metoodika

Uurimismeetodiks valiti kvalitatiivne uurimisviis tulenevalt uurimuse eesmärgist.

Kvalitatiivne uurimisviis pakub võimalust saada sisutihedat informatsiooni uuritava teema kohta, samuti aitab see paremini esile tuua uuritavate kogemusi ja arusaamu uurimisteemast (Laherand, 2008).

Valim

Uurimuses kasutati sihipärast mugavusvalimit. Sihipärase valimi puhul valib uurija valimi tulenevalt paika pandud kriteeriumitest (Õunapuu, 2012; Rämmer 2014). Bakalaureusetöö eesmärgist tulenevalt oli valimi moodustamiseks kaks kriteeriumi. Esimene kriteerium oli, et intervjueeritavad peavad õppima Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekaval. Teine kriteerium oli, et intervjueeritavad peavad olema töötavad kutseõpetajad. Palvega uurimuses osaleda

pöörduti otse nii teise kui ka kolmanda kursuse tudengite poole, kes õpivad kutseõpetaja õppekaval. Tutvustati uurimuse eesmärki ning selgitati konfidentsiaalsuse tagamise põhimõtteid. Kõik tudengid, kelle poole pöörduti, olid nõus uurimuses osalema. Valmi moodustasid viis kutseõpetaja õppekaval õppivat ning kutseõpetajana töötavat tudengit, kelle taustandmed on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate taustaandmed

Uuritav	Sugu	Haridustase enne kutseõpetaja õppekavale õppima asumist	Tööstaaž kutseõpetajana
Andrus	M	Kutsekeskharidus	3 a.
Betty	N	Kutsekeskharidus	2 a.
Carmen	N	Kutsekeskharidus	2 a.
Dora	N	Bakalaureus	5 a.
Eleri	N	Kutsekeskharidus	11 a.

Konfidentsiaalsuses tagamiseks tähistati uuritavate tegelikud nimed pseudonüümidega. Käesolevas uurimuses intervjueriti kokku viit isikut, kelle tööstaaž kutseõpetaja oli 2 kuni 11 aastat. Üks intervjueritav oli mees, neljal intervjueritaval viiest oli enne õpingutega alustamist omandatud kutsekeskharidus.

Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud kuna intervjuu on kvalitatiivses uurimuses peamiseks andmekogumismeetodiks. Poolstruktureeritud intervjuu korral kasutatakse varasemalt koostatud intervjuu kava. Sõltuvalt intervjueritavate vastustest saab intervjuu käiku muuta ning vajadusel küsida ka täpsustavaid küsimusi (Lepik *et al.*, 2014).

Esmalt koostati andmete kogumiseks intervjuu kava ning selle koostamisel lähtuti uurimistöö eesmärgist ja püstitatud uurimisküsimustest, millele taheti leida vastuseid. Andmekogumisinstrumenti valiidsuse suurendamiseks loeti intervjuu kava läbi ning arutleti bakalaureusetöö juhendajaga muudatusi. Juhendaja soovitusi arvestades tehti mõned muudatused intervjuu kavas, et kõik küsimused oleksid mõistetavad üheselt. Intervjuu kava koosnes sissejuhatavast osast ja põhiosast. Sissejuhatavas osas paluti intervjueritaval rääkida oma varasemast töökogemusest ning samuti ka hariduskäigust enne kutseõpetaja õppekavale asumist. Sellele järgnes põhiosa, mille küsimused käsitlesid kutseõpetaja professionaalset identiteeti ning õpingute mõju kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemisele. Intervjuu kava on toodud lisa 1.

Esmalt viidi läbi prooviintervjuu ühe kutseõpetaja õppekaval õppiva tudengiga. Prooviintervjuu pakkus võimaluse nägemaks võimalikke kitsaskohti intervjuu kavas ning saada teada ka intervjuu ligikaudne pikkus. Prooviintervjuu põhiliseks eesmärgiks oli saada teada, kas intervjuu küsimused on uuritavatele arusaadavad ning kas nende küsimuste toel on võimalik saada sisukaid vastuseid varasemalt püstitatud uurimisküsimustele. Prooviintervjuu andis koostatud kava osas kindlust ning muudatusi ei pidanud tegema. Prooviintervjuu käigus saadud andmed kaasati uurimuse andmete hulka.

Peale prooviintervjuud viidi läbi veel viis intervjuud valimi kriteeriumitele vastavate tudengitega. Andmete kogumine toimus aprillis 2020. Valimisse kuuluvate tudengitega lepidi sobiv intervjuu läbiviimise aeg kokku elektronposti teel. Prooviintervjuu viidi läbi silmast silma, aga ülejäänud viis intervjuud viidi läbi *Zoom* keskkonna vahendusel. Silmast silma intervjuusid ei saanud rohkem teha tulenevalt pandeemiaga seoses riigis kehtestatud reeglitest. Intervjueeritavatele tutvustati üldist protsessi ning samuti tuletati meelde, et neile on tagatud konfidentsiaalsus. Intervjueeritavatele räägiti, et osalemine on vabatahtlik ning küsiti luba ka intervjuu salvestamiseks. Kõik intervjueeritavad olid intervjuu salvestamisega nõus. Lisaks sellele mainiti kõigile intervjueeritavatele, et saadud tulemusi kasutatakse bakalaureusetöö tulemuste osas. Kõige pikem intervjuu kestis 44 minutit ja kõige lühem neist kestis 26 minutit. Keskmine pikkus oli intervjuudel 33 minutit.

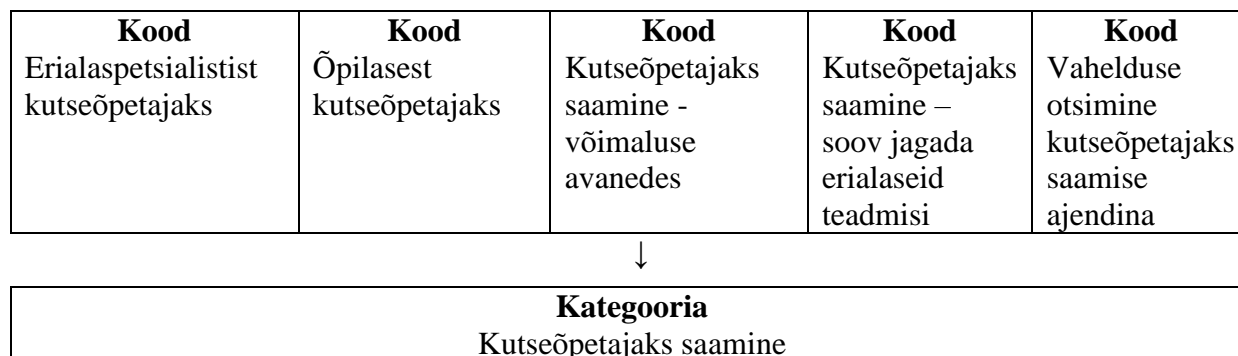
Andmeanalüüs

Andmeid analüüsid kasutati induktiivset sisuanalüüsi. Induktiivse sisuanalüüsi eesmärgiks on intervjueeritavate mõistmine ning nende tõlgenduste uurimine (Kalmus, Masso, & Linno, 2015).

Kõigepealt transkribeeriti salvestatud intervjuud. Salvestatud helifailid transkribeeriti kasutades veebipõhist kõnetuvastusprogrammi (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2019), esialgseid transkriptsioone täiendati ja täpsustati, kuulates veel kord salvestised läbi. Transkriptsioonid vormistati kirjastiiliga *Times New Roman*, 12 punkti kirja suurus ning reavahe 1,5 punkti. Transkriptsioonide kogu pikkuseks tuli 39 lehekülge.

Seejärel alustati kodeerimisega, luues tekstides esinevate tähenduslike tekstiosade põhjal koodid (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Kodeerimine viidi läbi Microsoft Office Word programmis. Transkriptsioonide loeti mitmeid kordi läbi selleks, et leida intervjueeritavate antud vastustes tähenduslikke tekstiosasid – löike või lauseid, mis vastaksid uurimisküsimustele. Tähenduslikud tekstiosad tähistati märksõnade ehk koodidega. Andmete

usaldusvääruse suurendamiseks viidi läbi korduvkodeerimine, samuti arutati esialgseid koodide nimetusi juhendaja. Seejärel loodi kategooriad, mille alla ühendati samatähenduslikud koodid. Näide kategooria kujunemisest on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Esimese uurimisküsimuse kategooria moodustamise näide

Andmeanalüüsi tulemusena kujunes esimesele uurimisküsimusele üks kategooria: erialaspetsialistist kutseõpetajaks. Teisele uurimisküsimusele kujunes välja viis kategooriat: kutseõpetaja identiteetide paljusus, alustav kutseõpetaja lähtub õpetamisel isiklikest kogemustest, erialaste oskuste ja kogemuste olulisus, pedagoogiliste teadmiste ja kogemuste olulisus ning kutseõpetajate enesetäiendamise olulisus. Kolmandale uurimisküsimusele kujunes kaks kategooriat: õpingud toetavad pedagoogilise alaidentiteedi kujunemist ning õpingud arendavad pedagoogilisi ja didaktilisi kompetentse. Täpsema ülevaate jaoks on koodide ja kategooriatega tabelid toodud välja lisades 2, 3, 4 uurimisküsimuste kaupa.

5. Tulemused

Järgnevalt esitatakse uurimistulemused uurimisküsimuste kategooriate kaupa. Tulemuste ilmestamiseks tuuakse töös välja tsitaate intervjuudest, intervjuueeritavate nimed on asendatud pseudonüümidega. Ebaolulised tekstiosad on intervjuu katkendites tähistatud /.../.

Kutseõpetajaks saamine kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes

Vastusena esimesele uurimisküsimusele, kuidas kirjeldavad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased kutseõpetajaks saamist, tekkis andmeanalüüsi tulemusena üks kategooria - erialaspetsialistist kutseõpetajaks.

Erialaspetsialistist kutseõpetajaks

Intervjuudest selgub, et kutseõpetajaks saadakse, olles eelnevalt erialaspetsialist. Näiteks toodi välja, et ollakse eelnevalt pikalt töötanud oma erialal, tegutsenud ettevõtjana või omatakse vastavat erialast haridust. Intervjueeritavate sõnul saadakse kutseõpetajaks samm sammult, olles alguses käsunduslepinguga kutsekoolis kutseõpetaja või viies läbi erialaseid koolitusi. Näiteks kirjeldab järgmine intervjueeritav oma kujunemist kutseõpetajaks peale pikaajalist erialast töökogemust ja tegutsemist koolitajana:

Mina töötasin iluvaldkonnas kuusteist aastat ja ma alustasingi oma karjääri tegelikult tavajuuksurina. Ja ma läksin edasi tööle, kus ma kasvasin tavajuuksurist stilistiksi ja koolitajaks. (Eleri)

Lisaks selgus, et ettepanek kutseõpetajana tööle asumiseks võidakse teha ka erialaste kutseõpingute vältel, kui kutseõpetajad on märganud õpilases sobivaid omadusi, näiteks aktiivsust, juhtimisoskusi ning erialast kompetentsi:

On nähtud, et ma enne seda olin kursusevanem ja ma tegelesin mingite muude asjadega, ma olin üldse aktiivne, käisin välispraktikatel ja nii edasi. Kui nad küsisid, et kus sa tahaksid töötada /.../ siis ma teadsin, et ma polte-mutreid keerama ei taha minna. Mõtlesin, et tulevikus tööle, kui tööle tulla, siis ainukene koht, kus ma näen, on õpetada seda eriala. Sest seda eriala ma tean väga hästi ja ma oskaks seda õpetada. (Andrus)

Intervjueeritavad tõid välja, et kutseõpetajaks võidakse saada ka võimaluse avanedes kutseõpetaja ametikohale. Kandideerima võib ajendada ka soov tuua vaheldust oma erialasesse töösse, nagu kirjeldab järgmine intervjueeritav:

/.../ ma olin üheksa aastat töötanud kosmeetikuna, siis ma tahtsin midagi veel teha, et nagu kuidagi hakkas liiga palju ühte asja saama. /.../ Siis ma mõtlesin, et see oleks hea mõte kaks asja ühildada. (Carmen)

Intervjuudes selgus, et kutseõpetajaks saamine võib tuleneda soovist jagada oma erialaseid teadmisi, kuna tuntakse, et ollakse oma erialal tugev ning soovitakse midagi tagasi anda.

Vastusena esimesele uurimisküsimusele võib kokkuvõttena öelda, et kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased on saanud kutseõpetajaks, olles eelnevalt oma eriala spetsialistist ja soovides jagada oma erialaseid teadmisi.

Kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste professionaalse identiteedi kirjeldused

Vastusena teisele uurimisküsimusele, kuidas kirjeldavad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased oma professionaalset identiteeti, tekkis andmeanalüüsi tulemusena viis kategooriat: kutseõpetaja identiteetide paljususe, alustav kutseõpetaja lähtub õpetamisel isiklikest kogemustest, erialaste oskuste ja kogemuste olulisus, pedagoogiliste teadmiste ja kogemuste olulisus ning kutseõpetajate enesetäiendamise olulisus.

Kutseõpetaja identiteetide paljusus

Uuritavad tõid välja kutseõpetaja identiteetide paljususe. Oli intervjuueeritavaid, kes kirjeldasid kutseõpetaja identiteedi oluliste osadena kolme omavahel seotud alaidentiteeti - erialaspetsialist, pedagoogikaspetsialist ja didaktikaspetsialist. Intervjuueeritavate sõnul hõlmab kutseõpetajaks olemine väga mitmeid rolle:

Kutseõpetaja olemus on see, et sa pead olema nagu Hunt Kriimsilm, üheksas ametis, nõustaja-psühholoog, toetaja ning tugiisik ja kõike muud kokku veel. Et võib-olla see õpetaja enda roll on seal kõige väiksem. (Dora)

Intervjuudest selgus, et kõiki kolme alaidentiteeti peeti oluliseks, et olla kompetentne kutseõpetaja. Näiteks kirjeldab järgmine intervjuueeritav seda nii:

Selleks, et olla hea õpetaja, siis ma arvan, et need kõik kolm on tähtsad. Nad kõik on tähtsad, et see õpe, mida sa pakud, oleks kvaliteetne. (Andrus)

Intervjuudest selgus, et kutseõpetajat nähti nii kasvatajana, klienditeenindajana, õppijate toetajana kui ka didaktikaeskperdina. Intervjuueeritavad on leidnud, et kutseõpetaja

tegevustes on oluline ka kasvatuslik element, kutseõpetaja peab suutma ennekõike kujunda õpilaste sotsiaalseid oskusi, alles seejärel on võimalik hakata eriala õpetama:

/.../sa pead kõigepealt nende sotsiaalseid oskusi kujundama, et nad suudaksid kuulata sind. Sest sa ei suuda õpetada oma eriala ilma selleta, et nad sind kuulaksid. Ilma selleta, et nad tuleksid tundi õigel ajal. Ja üldse ei ole mõtet neil seda eriala õppida, kui nad ei käi tunnis või kui nad ei lähe tööle. (Andrus)

Osad intervjueeritavatest kirjeldasid olulisena nii erialaspetsialistiks kui ja pedagoogikaspetsialist olemist. Intervjueeritavad leidsid ka, et tasakaalu leidmine identiteetide vahel on keerukas ning amet võib olla raske.

/.../ et ta peab olema ikkagi balansis. Pead leidma selle õige koha, mis on tegelikult päris raske. (Eleri)

Intervjueeritud tudengid tõid välja kogetud vastuolu ideaalse identiteedi ja koolitegelikkuses kogetud identiteedi komponentide olulisuses. Näiteks kui ideaalse kutseõpetaja professionaalse identiteedina nähti eelkõige erialaspetsialisti koos toetavate pedagoogiliste ja didaktiliste kompetentsidega, siis praktilise töökogemuse käigus koolis ilmnes, et kõige olulisem on pedagoogiline kompetents ning sellele järgnevad eriala tundmine ja oskus eriala edasi anda.

See, mis ta tegelikult seestpoolt välja näeb. See on vastupidi. Kõigepealt on sotsiaalsete oskuste kujundamine, siis on õppe kavandamine ja siis on erialased oskused. (Andrus)

Kui osad intervjueeritavad pidasid oluliseks kasvataja rolli, siis teised intervjueeritavad ei leidnud, et nende roll on kujundada väärtushinnanguid. Lisaks tõid intervjueeritavad välja positiivse tagasiside olulisuse, mis annab kinnitust tehtud tööle.

Alustav kutseõpetaja lähtub õpetamisel isiklikest kogemustest

Intervjueeritavad tõid välja, et alustavate kutseõpetajatena on nad õpetamisel lähtunud isiklikest kogemustest õppijana. Õpetamisel on lähtunud sellest, kuidas neid on kunagi õpetatud.

Mina lähtusin oma õpetajatöös vähemalt oma kooliaegsetest õpetajatest, õppejõududest. Et tegelikult igaihel, kes asub õpetajana tööle, vahet pole, siis, kas tal need teadmised on olemas või ei ole. Siis me võtame mingil määral eeskujuks enda õpetajad, õppejõud siis, kui meil on ka erialane haridus ülikoolist saadud juba. (Dora)

Intervjueeritavad kirjeldasid ka seda, et nad lähtusid alustava kutseõpetajana õppija vaatepunktist, püüdes õpetada nii, nagu nad tahavad, et neid õpetataks.

Erialaste oskuste ja kogemuste olulisus

Uurimuses osalejate seas oli neid, kes pidasid kutseõpetaja töös oluliseks eeskätt erialaseid oskuseid ja kogemusi. Ilma erialaste oskuste ja teadmisteta peeti õppetöö läbiviimist keerukaks. Intervjueeritav kirjeldab seda näiteks nii:

Kui sa oma erialast midagi ei tea, siis nende pedagoogiliste oskustega ei tee mitte midagi, aga kui sa oled väga hea oma erialal, siis saab kasvõi oma kogemuse baasil edasi anda teadmisi. (Carmen)

Intervjueeritavad leidsid, et õppijad hindavad kutseõpetaja juures erialaste teadmiste ja oskuste olemasolu rohkem kui pedagoogilisi oskusi. Samuti toodi välja, et erialaste kogemuste jagamine toetab teadmiste sidumist praktikaga.

Pedagoogiliste teadmiste ja kogemuste olulisus

Intervjueeritavate hulgas oli neid, kes rõhutasid pedagoogiliste oskuste olulisust eriala edasi andmisel. Näiteks tõdeb üks intervjueeritav:

Aga kui me räägimegi siinjuures just sellest, et kui eriala on väga hea või erialased oskused on väga head õpetajal ja pedagoogilised on puudulikud, siis tegelikult sealt

head tulemust ei tule. Sest kui õpetaja ei suuda oma teadmisi edasi anda piisavalt hästi siis ka õpilased ei suuda neid vastu võtta, neid realiseerida. (Dora)

Intervjueeritavad tõid välja, et pedagoogiliste oskuste olemasolul on võimalik õpilasi paremini motiveerida õppetööd tegema ning toetada neid sellel teekonnal, arvestades sealjuures õppijate individuaalsusega. Intervjueeritavad kirjeldasid, et pedagoogiliselt pädeval kutseõpetajal on oma tööd kergem teha, lisaks kogeti, et teoreetiliste tundide puhul on vaja rohkem pedagoogilisi oskusi võrreldes praktiliste tundidega, eraldi oskuseks peeti kutseõpetaja suutlikkust hoida õpilasi motiveerituna ka teooriatundides.

Kutseõpetajate enesetäiendamise olulisus

Intervjueeritud kutseõppe tudengid selgitasid, et erialane stažeerimine aitab hoida neid erialaselt pädevatena. Erialast enesetäiendust peetakse oluliseks kuna see aitab püsida kursis töömaailmas toimuvaga. Näiteks kirjeldab järgmine intervjueeritav seda nii:

Erialaselt peab tegelikult kutseõpetaja ennast täiendama, sest pole oluline, mis valdkond on, see muutub. See muutub ajaga ja kui õpetaja kaasas ei käi sellega, mis olukord nõuab ja mida oodatakse, siis tegelikult ka teadmised, mis õpilastele edasi antakse, on puudulikud. (Dora)

Intervjueeritavate hulgas neid, kes leidsid, et pedagoogiline enesetäiendus ei ole sama oluline kui erialane enesetäiendus, kuna erialane valdkond muutub kiiremini kui pedagoogika.

Kokkuvõtva vastusena teisele uurimisküsimusele võib öelda, et kutseõpetajad kirjeldavad identiteetide paljusust, esile tuuakse nii eriala-, pedagoogika- kui didaktikaspetsialisti alaidentiteeti. Kutseõpetajat kirjeldatakse toetaja, kasvataja ja klienditeenindajana. Tasakaalu leidmist nende alaidentiteetide vahel kogetakse väljakutsena ning see võib muuta kutseõpetaja töö raskeks. Oli neid intervjueeritavaid, kes pidasid eeskätt oluliseks eriala oskuste ja kogemuste olemasolu, kuid oli ka neid, kes leidsid, et ilma pedagoogiliste oskusteta ei ole võimalik eriala edasi anda.

Õpingute mõju kutseõpetaja professionaalsele identiteedile kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes

Vastusena kolmandale uurimisküsimusele, kuidas kogevad kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õpingute mõju oma professionaalsele identiteedile, tekkis andmeanalüüsi tulemusena kaks kategooriat: õpingud toetavad pedagoogilise alaidentiteedi kujunemist ning õpingud arendavad pedagoogilisi ja didaktilisi kompetentse.

Õpingud toel muutub ja kinnistub arusaam kutseõpetaja rollist

Intervjueeritavad tõid välja, et õpingud on muutnud nende arusaama kutseõpetaja rollist, õpetamist hakati vaatama uue pilguga. Lisaks sellele toodi välja ka, et õpingud suurendasid pedagoogilist enesekindlust, klassi ees tuntakse ennast kindlamana ning endas kaheldakse vähem.

Intervjuudest ilmnes, et õpingute käigus tajuti enda kujunemist reflekteerivaks praktikuks: kujunes harjumus reflekteerida enda õppetöö läbiviimist ning kogemusi, hakati teadlikumalt jälgima oma tegevust, püstitama küsimusi oma tegevuse kohta ja hakati otsima nendele küsimustele vastuseid. Näiteks kirjeldab järgmine intervjueeritav seda nii:

Vanasti ma ei küsinud palju küsimusi enda jaoks, vaid tegin lihtsalt mingid asjad ära. Ma olen hästi praktiline. Nüüd mul on hakanud akadeemilist särtsu juurde tulema, et ma hakkam mõtlema ja uurima. (Andrus)

Veel lisati, et bakalaureuse õpingute mõjul saab professionaalseks kutseõpetajaks. Toodi välja, et lühemad kursused ei ole nii efektiivsed kui seda on bakalaureuseõpe.

Õpingud arendavad pedagoogilisi ja didaktilisi kompetentse

Intervjuudest selgus, et intervjueeritavad kirjeldavad õpingute mõjuna pedagoogiliste ja didaktiliste oskuste arenemist. Paraneb oskus õpet kavandada ja läbi viia, intervjueeritavate sõnul annavad õpingud selleks vajalikud "tööriistad". Lisaks toodi välja, et õpingud arendavad oskust märgata õpilaste erisusi, suutlikkust gruppi juhtida ja distsipliini tagada. Õpingute käigus arenes oskus siduda teooriat praktikaga, mis on toeks praktiliste probleemsituatsioonide lahendamisel, nagu kirjeldab järgmine intervjueeritav:

Ma olen parem, kui ma olin kolm aastat tagasi pedagoogina, sest nüüd on mul ka see teoreetiline taust taga, et ma oskan seoseid luua teooriaga. Ma saan mingitest asjadest paremini aru, kasvõi õpilaste käitumisest. Ja ma oskan mõnda nii mõndagi ülesannet, probleemsituatsiooni paremini lahendada. (Carmen)

Oli intervjueeritavaid, kes tõid välja, et õpingute mõjul on arenenud nende motiveerimisoskus ja teadvustati selle olulisust õppe protsessis. Lisaks arenes ka oskus õpilastega suhteid luua arvestades nende erisustega. Näiteks kirjeldab seda järgmine intervjueeritav nii:

Kui ma juba töötan õpetajana ja ma olen õppinud erinevaid asju näiteks siis suhtlemisoskust ja siis nüüd õppetöö käigus või õppetööd läbi viies olen ma aru saanud, et need on olulised. Need on aidanud mul teinekord paremini õpilastega kas kontakteeruda või mingid probleeme, situatsioone lahendada või tundi läbi viia. (Carmen)

Lisaks eelpool mainitule kirjeldasid intervjueeritavad ka seda, et õpingud on toetanud nende hindamispädevuse arengut ning õppemeetodite eesmärgipärasest valimist ja valdamist. Üks intervjueeritav kirjeldab seda järgmiselt:

No muidugi, ma võin ise öelda, ma saan rohkem aru sellest, mida minult oodatakse. Et ma ei lähe lihtsalt sinna klassi ette, et oo kuulge, tüübid, teeme midagi ägedat. (Betty)

Intervjueeritavad on välja toonud selle, et õpingud on tõstnud teadlikkust kutseõpetajate läbipõlemise ohust ja on andnud teadmisi sellest, kuidas seda ennetada ning sellega toime tulla.

Kokkuvõtva vastusena kolmandale uurimusküsimusele võib öelda, et kutseõpetajad toovad õpingute mõjuna välja pedagoogilise enesekindluse kasvu, muutunud arusaama kutseõpetaja rollist ja kujunemise reflekteerivaks praktikuks. Lisaks sellele on intervjueeritavad leidnud, et õpingud toetavad nende pedagoogiliste ja didaktiliste oskuste arengut, näiteks motiveerimise, õppe kavandamise, hindamise, õppija eripäradega arvestamise oskuse arengut ja teadlikkuse tõusu kutseõpetaja läbipõlemise ohust.

6. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada kuidas kutseõpetaja bakalaureuse õppekaval õppivad üliõpilased kirjeldavad kutseõpetajaks saamist ja oma professionaalset identiteeti ning kuidas nad kogevad õpingute mõju oma professionaalsele identiteedile. Järgnevalt arutletakse saadud uurimustulemuste üle.

Esimese uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel selgus, et kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased on saanud kutseõpetajaks, olles varasemalt enda eriala spetsialist ning soovides jagada enda erialaseid teadmisi. Käesoleva uurimuse tulemused kinnitavad varasemate uurimuste tulemusi, mille kohaselt on kutseõpetajad üldjuhul ennast eelnevalt juba erialaselt tõestanud ja alles seejärel alustanud tööd kutseõpetajana (Berger & D'Ascoli, 2012; Viskovic ja Robson, 2001). Seega võib öelda, et ka kutseõpetaja õppekaval õppivad üliõpilased on õpingute alguses eeskätt erialaspetsialistid. Kutseõpetajaks kujunemist kirjeldati ka ajendatuna soovist jagada erialaseid teadmisi. Berger ja D'Ascoli (2012) on enda uurimuses välja toonud, et soov jagada enda erialaseid teadmisi on üks põhjusteks, miks minnakse tööle kutseõpetajana, mis kattub antud töö tulemustega. Kutseõpetajaks saadi ka soovist tuua vaheldust oma erialasele tööle või haarati kinni võimalusest selle ilmnemisel mõne pakkumise näol. Soovist tuua vaheldust ning võimaluse kinni haaramist kirjeldavad ka teised uurimused. Soovist tuua vaheldust kirjeldatakse olulisena ning mõjuva motivatsioonina töö vahetamiseks (Berger & D'Ascoli, 2012). Kokkuvõttena võib tõdeda, et kutseõpetajaks saadakse eeskätt olles alguses erialaspetsialistid ja soovist jagada erialaseid teadmisi või siis vahelduse otsimise eesmärgil ning võimalusest kinni haaramisel.

Teise uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnis, et kutseõpetaja õppekaval õppivad kutseõpetajad kirjeldavad identiteetide paljusust, välja tuuakse nii eriala-, pedagoogika- kui ka didaktikaspetsialisti alaidentiteeti. Õpetaja identiteetide paljusust kirjeldavad ka varasemad uurimused (Akkerman ja Meijer; 2011; Beijaard *et al.*, 2000), mille kohaselt määratlevad õpetajad oma professionaalset identiteeti sõltuvalt sellest, kuidas nad näevad ennast kui erialase eksperdina, pedagoogilise eksperdina ning didaktilise eksperdina. Lisaks sellele kerkis tulemustest esile, et kolme identiteedi olemasolu peeti oluliseks kutseõpetaja professionaalsuse seisukohalt. Ka teised autorid on välja toonud, et kutseõpetajad, kel on lisaks erialasele töökogemusele ka pedagoogilised oskused, on oma töös efektiivsemad (Mets & Viia, 2018; OECD, 2009).

Tulemuste analüüsimisel selgus, et kutseõpetaja roll on mitmekesistunud. Intervjuueritavad kirjeldasid kutseõpetajat kui toetajat ja kasvatajat, aga ka näiteks kui

klienditeenindajat. Mitmed autorid (Espenberg *et al.*, 2012; Papier, 2011; Sirk *et al.*, 2016; Sirk *et al.*, 2019) on välja toonud muutusi kutseõpetaja rollides: igapäevase õpetajatöö kõrval peab kutseõpetaja olema ka nõuandja, karjääriplaneerija, mentor ning isegi sotsiaaltöötaja. Murel (2018) kirjeldab õpetaja ja õpilase suhet kui teenindaja ja kliendi suhet, kus õpetaja peab pakkuma õpilasele kõike, mida on ainekavas nõutud. See eeldab õpetajalt oskust „müüa“ oma ainet õpilasele. Sellest tulenevalt peaks kutseõpetaja õppekava rõhuma erinevate õpetamismeetodite õpetamisele selleks, et kutseõpetaja suudaks oma eriala paremini „müüa“.

Mitmed autorid on leidnud, et erialase, didaktilise ja pedagoogilise alaidentiteedi tasakaalustamine teeb indiviidi kutseõpetajana kindlamaks (Fejes & Köpsen, 2014; Papier, 2011; Viskovic & Robson, 2001). Käesoleva uurimuse tulemused näitavad, et tasakaalu leidmist nende alaidentiteetide vahel kogetakse väljakutsena ning see võib muuta kutseõpetaja töö raskeks.

Intervjuude analüüsimisel ilmnas, et uuritavad tõid välja vastuolu ideaalse identiteedi ja koolitegelikkuses kogetud identiteedi komponentide olulisuses. Ideaalse kutseõpetaja professionaalse identiteedina nähti eeskätt erialaspetsialisti koos toetavate didaktiliste ning pedagoogiliste kompetentsidega, kuid töökogemuse käigus koolis tuli ilmsiks, et kõige olulisem on pedagoogiline kompetents ning siis eriala tundmine ja oskus seda edasi anda. See on kooskõlas varasemalt tehtud uuringutega. Nimelt identiteet võib muunduda seoses olukorra muutusega, näiteks kooli tööle minekuga. (Koski-Heikkinen, Määttä & Uusiautti, 2014).

Intervjueeritavad tõid välja, et alustav kutseõpetaja lähtub õpetamisel isiklikest kogemustest, näiteks sellest, kuidas neid on kunagi õpetatud. Kogemuste olulisust kutseõpetaja professionaalse identiteedi juures on varasemalt välja toonud ka mitmed teised autorid (Fejes & Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001).

Identiteetide paljususe kõrval selgus käesolevast uurimusest, et intervjueeritavad tõid eraldi esile nii pedagoogiliste oskuste olulisust kui erialaste oskuste olulisust, kirjeldades oma professionaalset identiteeti. Beijaard jt (2004) kirjeldavad pedagoogilise identiteedina õpilaste suunaja ja kaasaja rolli, mis eeldab õpilaste ja nende probleemide mõistmist ning nende mõtlemisest arusaamist ning on seotud õpetamise moraalsete ja eetiliste osadega. Uurimuses osalejate seas oli neid, kes rõhutasid, et ilma pedagoogiliste oskusteta ei ole võimalik erialaseid teadmisi edastada. Pedagoogiliste oskuste tähtsust on rõhutanud ka Lucas (2014): näiteks pole keevitajat võimalik õpetada samamoodi nagu juuksurit - sõltuvalt valdkonnast tuleb valida ka sobiv pedagoogiline lähenemine. Pedagoogiliste oskuste olulisust rõhutanud

kutseõppe üliõpilased kirjeldasid õppijate individuaalsusega, varasemate eelteadmistega arvestamise olulisust. Leiti, et pedagoogiline kompetents lihtsustab töötamist.

Kuid intervjueeritavate seas oli ka kutseõpetaja õppekaval õppivaid üliõpilasi, kes tõid esile erialaste oskuste olulisuse kutseõpetaja töös. Leiti, et õppijad hindavad kutseõpetajatena eeskätt erialaspetsialisti ning erialased kogemused ja teadmised on olulised baasteadmiste edasiandmiseks ning teadmiste sidumiseks praktikaga. Köpsen (2014) on samuti välja toonud, et on kutseõpetajaid, kes eelistavad rõhutada pigem erialast identiteeti. Ta on leidnud, et kutseõpetajad, kellel on tugev töökogemus oma kutsealal, rõhutavad rohkem oma erialast identiteeti. Kuna kutseõpetaja professionaalne identiteet on tugevalt seotud kutseõpetaja varasema erialaga, siis ei saa täielikult kõrvale jätta oma kutsealast identiteeti (Viskovic & Robson, 2001). Seega on erialased teadmised ja oskused tähtsad kutseõpetaja professionaalse identiteedi osad ning ka õpilased hindavad tugeva erialase identiteediga kutseõpetajaid rohkem.

Uurimistulemustest selgus, et erialane enesetäiendus kutseõppe õppekaval õppivate kutseõpetajate kogemustes oluline kutseõpetaja professionaalse identiteedi jaoks. Pidev erialane täiendamine aitab mõista seda, mis töömaailmas parasjagu toimub ning mida on õpilastele vaja õpetada. Viskovic ja Robson (2001) on öelnud, et pidev osalemine erinevates valdkondades aitab edukamalt kujundada seda, mida kutseõpetajana õpilastele edasi antakse. Fejes ja Köpsen (2014) on välja toonud, et kutseõpetaja erialane identiteet võib kannatada, kui kutseõpetaja ennast erialaselt piisavalt tihti ei täienda. Intervjueeritavad on seda intervjuudes rõhutanud ning lisanud, et see mõjutab õppe kvaliteeti. Õppe ei saa olla kvaliteetne kui kutseõpetaja ei käi valdkonna arenguga kaasas.

Kolmanda uurimisküsimuse tulemuste analüüsimisel ilmnes, et õpingute toel muutub ja kinnistub kutseõpetaja õppekaval õppivate kutseõpetajate arusaam kutseõpetaja rollist. Ka Fejes ja Köpsen (2014) on toonud välja, et õpingute mõjul peaks muutuma üliõpilaste arusaam kutseõpetaja rollidest ning see omakorda toetab tema kutseõpetaja professionaalse identiteedi arengut. Uurimistulemused näitavad, et õpingute mõjul suureneb kutseõpetajate pedagoogiline enesekindlus, õpingute käigus kujunetakse reflekteerivaks praktikuks. Anspal (2018) on leidnud, et õpetajakoolituse tudengid hakkasid õpingute edenedes rohkem reflekteerima. Akkerman ja Meijer (2011) käsitlevad õpetaja professionaalset identiteeti pidevalt muutuvana ning selles muutumises on oluline roll kogemuste reflekteerimisel.

Uurimistulemused näitavad, et õpingute käigus kogeti eeskätt pedagoogiliste ja didaktiliste kompetentside arengut. Sellest võib järeldada, et õpingud toetasid uue identiteedi

loomist, milles erialaspetsialisti alaidentiteedi kõrvale tekkis ka pedagoogiline ja didaktiline identiteet. Papieri (2011) sõnul tähendab uue identiteedi loomine kutseõpetaja jaoks seda, et ta hakkab hindama pedagoogilise poole tähtsust erialase kõrval ning üritab neid mõlemaid endas arendada. Akkerman ja Meijer (2011) käsitlevad õpetaja professionaalset identiteeti sotsiaalsena - õpetaja professionaalne identiteet kujuneb läbi õpingute ning töökogemuse õpetajana. Ka kutseõpetaja professionaalne identiteet on pidevas muutumises (Fejes & Köpsen, 2014; Viskovic & Robson, 2001). Seega võib öelda, et ülikooliõpingute mõjul muutub ja kinnistub professionaalne identiteet, suureneb pedagoogiline enesekindlus ning areneb reflekteerimisoskus. Lisaks eelnevale arenevad ka pedagoogilised ja didaktilised kompetentsid. Võib öelda, et õpingud aitavad tudengitel saada paremat ettekujutust kutseõpetaja olemusest ning see läbi aitavad õpingud kujundada professionaalset identiteeti.

Kuna bakalaureusetöö käigus läbi viidud uurimus oli kvalitatiivne, ei ole võimalik uurimuse tulemusi üldistada. Siiski võimaldab käesolev uurimus lähemalt avada kutseõpetaja bakalaureuseõppekaval õppivate kutseõpetajate kogemusi kutseõpetajaks kujunemisest, nende arusaamist kutseõpetaja professionaalsest identiteedist ning õpingute mõjust nende professionaalsele identiteedile. Töö piiranguks võib pidada autori vähest kogemust intervjuude läbiviimisel, mille tulemusena ei olnud võimalik saada nii rikkalikke andmeid kui näiteks kogunud intervjuerijal. Siiski on tööl praktiline väärtus, saadud tulemused võimaldavad paremini mõista Tartu Ülikooli kutseõpetaja õppekaval õppivate kutseõpetajate professionaalse identiteedi kujunemist ning võivad sellisena olla sisendiks õppekava arendusel.

7. Tänu sõnad

Soovin tänada intervjueeritavaid, kes osalesid uurimuses. Tänan oma juhendajat Liana Roosi asjakohaste nõuannete ning juhendamise eest ja Liina Leppa, kes aitas töö valmimisele kaasa.

8. Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Riivo Rivimets

/allkirjastatud digitaalselt/

25.05.2020

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., & Tilk, O., & Asadullah. (2019). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *arXiv preprint arXiv:1901.03601*.
- Akkerman, S. F., & Meijer, P. C. (2011). A dialogical approach to conceptualizing teacher identity. *Teaching and Teacher Education, 27*(2), 308–319.
- Anspal, T. (2018). *The development of teacher identity through role and self-conception in pre-service teacher education*. Doktoritöö. Tartu Ülikool.
- Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and teacher education, 20*(2), 107-128.
- Beijaard, D., Verloop, N., & Vermunt, J. D. (2000). Teachers' perceptions of professional identity: An exploratory study from a personal knowledge perspective. *Teaching and teacher education, 16*(7), 749-764.
- Berger, J. L., & D'Ascoli, Y. (2012). Becoming a VET teacher as a second career: Investigating the determinants of career choice and their relation to perceptions about prior occupation. *Asia-Pacific journal of teacher education, 40*(3), 317-341.
- Doecke, B. (2004). Professional identity and educational reform: confronting my habitual practices as a teacher educator. *Teaching and teacher education, 20*(2), 203-215.
- Duch, H., & Andreasen, K. E. (2015). Reforming Vocational Didactics by Implementing a New VET Teacher Education in Denmark: Tensions and Challenges Reflected in Interviews with Vocational College Teachers. *International Journal for Research in Vocational Education and Training (IJRVET) 2*(3), 195-213.
- Espenberg, K., Beilmann, M., Rahn, M., Reincke, E., & Themas, E. (2012). *Õpingute katkestamise põhjused kutseõppes*. Külalastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/opingute_katkestamise_pohjused_kutseoppes.pdf
- Fejes, A., & Köpsén, S. (2014). Vocational teachers' identity formation through boundary crossing. *Journal of Education and Work, 27*(3), 265-283.
- Gourlay, L. (2011). New lecturers and the myth of 'communities of practice'. *Studies in Continuing Education, 33*(1), 67–77.
- Grollmann, P. (2008). The quality of vocational teachers: Teacher education, institutional roles and professional reality. *European Educational Research Journal, 7*(4), 535-547.
- Hahl, K., & Mikulec, E. (2018). Student reflections on teacher identity development in a year-long secondary teacher preparation program. *Australian Journal of Teacher Education, 43*(12), 4.

- Haridussilm. (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.haridussilm.ee/>
- Jurasaite-Harbison, E. (2005). Reconstructing teacher's professional identity in a research discourse: A professional development opportunity in an informal setting. *Trames*, 9(2), 159-176.
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi ja meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Koski-Heikkinen, A., Määttä, K., & Uusiautti, S. (2014). The birth and development of vocational education teachers' (VET) professional identity. *International Journal of Research*, 3(5), 85-101.
- Kutseõpetaja, tase 6* (2019). Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/exportPdf/10494424>
- Köpsén, S. (2014). How vocational teachers describe their vocational teacher identity. *Journal of Vocational Education & Training*, 66(2), 194-211.
- Laherand, M.-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk.
- Laherand, M.-L. (2010). Kvalitatiivne uurimisviis. 2. tr. Tallinn: OÜ Sulesepp.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). Intervjuu. *Sotsiaalse analüüsi ja meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Liivik, R., Rekkor, S., & Sirk, M. (2019). Kutseõppedidaktika teoorias ja praktikas: üliõpilaste tähelepanekud vaatluspraktikal. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri. Estonian Journal of Education*, 7(2), 181-208.
- Linde, R. (2011) *Eesti muusikakoolide viiuliõpetajate professionaalne enesemääratlus*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.
- Lucas, B. (2014). Vocational pedagogy. In *What it is, why it matters, and what we can do about it. Background note for UNESCO-UNEVOC e-forum*.
- Mets, U., & Viia, A. (2018). Tulevikuvaade töjõu-ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Uuringu lühiaruanne.
- Murel, L. (2018, 1. jun). Mõtlemata kutsuv kool. *Sirp*. Külastatud aadressil <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/motlema-kutsuv-kool/>
- OECD. (2009). *Learning for jobs. OECD reviews of vocational education and training. OECD policy review of vocational education and training. Initial report*. Paris: Author.

- Papier, J. (2011). Vocational teacher identity: Spanning the divide between the academy and the workplace. *Southern African Review of Education with Education with Production*, 17(1), 101-119.
- Pillen, M., Beijaard, D., & den Brok, P. (2013). Professional identity tensions of beginning teachers. *Teachers and Teaching*, 19(6), 660-678.
- Poom-Valickis, K., & Löfström, E. (2014). Pikiuuring õpetajaks õppijate professionaalse identiteedi kujunemisest. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 2(1), 241-271.
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. *Sotsiaalse analüüsi ja meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/valimid>
- Sarastuen, N. K. (2019). From vocational worker to vocational teacher: a study of identity transition and loss. *Journal of Vocational Education & Training*, 1-17.
- Selliöv, R., & Vaher, K. (2018). *Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISE andmetel*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/opetajad.pdf>
- Sirk, M., Liivik, R., & Loogma, K. (2016). Changes in the professionalism of vocational teachers as viewed through the experiences of long-serving vocational teachers in Estonia. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 8(13).
- Sirk, M., Liivik, R., Ümarik, M., & Loogma, K. (2019). Kutseõpetajate professionaalse mälu roll õpilastega seotud muutuste kogemisel. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 7(1), 101-127.
- Valk, A. (2003). Identiteet. *Isiksusepsühholoogia*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 225-250.
- Viskovic, A., & Robson, J. (2001). Community and identity: experiences and dilemmas of vocational teachers in post-school contexts. *Journal of In-Service Education*, 27(2), 221-236.
- Õun, E. (2016). *Erialaspetsialistist õpetajaks - kutseõpetajate arvamused kutseõpetaja identiteedi kujunemisest*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2012). Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes. Külastatud aadressil <https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/27764/index.html>

Lisa 1. Intervjuu kava

Taustaandmed

Kui kaua oled töötanud kutseõpetajana?

Kellena töötasid enne kutseõpetajana tööle asumist?

Milline on Su haridus enne kutseõpetaja õppekavale õppima asumist?

Põhiosa

Kutseõpetaja professionaalne identiteet

1. Kirjelda palun, kuidas Sinust sai kutseõpetaja!
2. Mida pidasid enne õpingutega alustamist oluliseks selleks, et hea kutseõpetajana tegutseda?
3. Mida pidasid kõige olulisemaks kutseõpetajana alustades, kas erialaseid teadmisi ja oskusi; teadmisi ja oskusi, mis seostuvad õppe kavandamise, läbiviimise ja hindamisega või selliseid teadmisi ja oskusi, mis aitavad toetada õpilaste ühiskondlikku, emotsionaalset ja väärtuste arengut.
4. Kuivõrd oluliseks pidasid enne õpingute algust erialast ettevalmistust?
5. Kuivõrd oluliseks pidasid enne õpingute algust pedagoogilist ettevalmistust?

Kutseõpetaja bakalaureuseõppe õpingute roll kutseõpetaja identiteedi kujunemisel

1. Kuidas on kutseõpetaja bakalaureuseõpingud Sind kutseõpetajana muutnud? Palun too näiteid mõnest olukorrast või sündmusest seoses õpingutega, mis Sind kutseõpetajana on muutnud.
2. Mida pead nüüd kõige olulisemaks selleks, et hea kutseõpetajana tegutseda, kas eelkõige erialaseid teadmisi ja oskusi; teadmisi ja oskusi, mis seostuvad eelkõige õppetöö ettevalmistuse, läbiviimise ja hindamisega või selliseid teadmisi ja oskusi, mis aitavad toetada õpilaste ühiskondlikku, emotsionaalset ja väärtuste arengut.
3. Mis on seda muutust Sinu arvates põhjustanud?
4. Kuivõrd oluliseks pead nüüd erialast ettevalmistust?
5. Mis on seda muutust Sinu arvates põhjustanud?
6. Kuivõrd oluliseks pead nüüd pedagoogilist ettevalmistust?
7. Mis on seda muutust Sinu arvates põhjustanud?

Lisa 2. Kutseõpetajaks saamine kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes

Kategooria	Koodid
Erialaspetsialistist kutseõpetajaks	Erialaspetsialistist kutseõpetajaks
	Õpilasest kutseõpetajaks
	Võimaluse avanedes kutseõpetajaks saamine
	Kutseõpetajaks saamine ajendatuna soovist jagada oma erialaseid teadmisi
	Vahelduse otsimine kutseõpetajaks saamise ajendina

Lisa 3. Kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste professionaalse identiteedi kirjeldused

Kategooriad	Koodid
Alustav kutseõpetaja lähtub õpetamisel isiklikest kogemustest	Eeskujude järgi õpetamine
	Lähtumine õppija vaatepunktist
Erialaste oskuste ja kogemuste olulisus	Erialaste oskuste ja kogemuste olulisus
	Õppijad hindavad erialaspetsialisti kutseõpetajana
	Kutseõpetaja kui erialaste baastadmiste edasi andja
	Erialased kogemused toetavad teadmiste sidumist praktikaga
	Pedagoogilised oskused on eriala edasi andmisel olulised
	Pedagoogiliste oskuste tähtsus
Pedagoogiliste teadmiste ja kogemuste olulisus	Õppija eelteadmistega arvestamine
	Õppija individuaalne toetamine
	Pedagoogiline pädevus lihtsustab kutseõpetaja tööd
	Teoreetiliste tundide läbiviimisel tajutakse pedagoogilisi oskusi olulisemana
Kutseõpetaja identiteetide paljusus	Tasakaalu leidmine identiteedis
	Kutseõpetaja professionaalse identiteedi kinnistumine positiivse tagasiside kaudu
	Kutseõpetaja amet on raske
	Kahetine identiteet: erialaspetsialist ja pedagoog
	Praktilised kutseõpetajad ja teoreetilised kutseõpetajad
	Kutseõpetaja identiteetide paljusust – erialaspetsialit, pedagoogikaspetsialist ja didaktikaspetsialist
	Kutseõpetaja kui didaktikaekspert
	Kutseõpetaja kui klienditeenindaja
	Kutseõpetaja kui kasvataja
	Kutseõpetaja ei näe end väärtuste kujundajana
	Kutseõpetaja kui toetaja
	Vastuolu ideaalse identiteedi ja tegelikkuse vahel
	Kutseõpetajate enesetäiendamise olulisus
Pideva erialase enesetäienduse olulisus	
Pedagoogiline enesetäiendus ei ole sama tähtis kui erialane	

Lisa 4. Õpingute mõju kutseõpetaja professionaalsele identiteedile kutseõpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste kogemustes

Kategooriad	Koodid
Õpingute toel muutub ja kinnistub arusaam kutseõpetaja rollist	Õpingud on muutnud arusaama kutseõpetaja rollist
	Õpingud suurendasid pedagoogilist enesekindlust
	Kujunemine reflekteerivaks praktikuks
Õpingud arendavad pedagoogilisi ja didaktilisi kompetentse	Õpingute mõjul saab professionaalseks kutseõpetajaks
	Õpingud arendavad pedagoogilisi ja didaktilisi oskuseid
	Õpingute mõjul areneb motiveerimisoskus
	Õpingute mõjul areneb oskus õpilastega suhteid luua
	Õpingud toetavad oskust õppija erisustega arvestada
	Kutseõpetaja didaktilise identiteedi arengu toetamine
	Õpingud toetavad hindamispädevusi
	Õpingud toetavad õppe kavandamise oskust
	Õpingud toetavad õppemeetodite omandamist
	Õpingud tõstavad teadlikkust läbipõlemise ohust

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Riivo Rivimets,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Kutseõpetaja professionaalse identiteedi kujunemine kutseõpetaja bakalaureuseõppe üliõpilaste kogemuses.“ mille juhendaja on Liana Roos reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Riivo Rivimets

25.05.2020.